

якої викладено у виданні. Виявлено подібність жіночих і чоловічих черепів із поховань до черепів польської групи XVI–XVIII ст. із Вроцлава.

Унаслідок проведеної дослідниками роботи на сьогодні встановлено, що більшість жертв – це військові та цивільні поляки, яких стратили в 1941 р. Автори схиляються до думки, що виконавцями страти були органи НКВС, але наголошують на необхідності подальших пошуків матеріалів в архівах.

Це дослідження є підготовчим виданням до узагальнювальної монографії із зазначеної теми. Воно – перше із започаткованої серії «Втрачена хронологія», що покликана ознайомити широке коло науковців, студентів, учителів з археологічними дослідженнями на Волині. Видання відіграє важливу роль у вивченні та дослідженні непростой, часто трагічної історії України загалом та Волинського краю зокрема.

Олександр Дем'янюк

РЕЦЕНЗІЯ

на книгу Богдана Зека «Олег Штуль у боротьбі за Україну» (Торонто ; Львів : Літопис УПА, 2013)

Період боротьби за українську державність у XX ст., беззаперечно, є однією із найдискусійніших сторінок в українській історичній науці. Історія становлення й поширення українського руху спротиву під егідою Організації українських націоналістів, незважаючи на ступінь його вивчення сучасниками, й нині має невідомі грані, а отже і матеріал для поглиблення знань чи переосмислення попередніх оцінок.

Щодалі, то очевидніше, що військово-політичні процеси, спрямовані на відновлення української державності, маємо розглядати в контексті загальноєвропейського державотворення. Зважимо на те, що керівники українського національно-визвольного руху 40–50-х років XX ст. за своїм світосприйняттям були вже політиками європейського штибу – європейський побут, європейська освіта, європейське мислення.

Олег Штуль, герой розвідки Б. Зека, був людиною саме такого гатунку. Автор зумів переконливо розповісти про життєвий шлях високоосвіченої людини – борця за українську справу. Обраний ракурс дослідження дав йому змогу по-новому підійти до оцінки ролі конкретної особи у повоєнному українському русі. Адже О. Штуль пройшов шлях від журналіста, громадського діяча до голови Проводу ОУН(м). У вступі книги дослідник слушно зауважив, що «наукове вивчення біографій дасть можливість зрозуміти генезу збройної боротьби і допоможе заново відродити імена борців за волю в історичній пам'яті».

З іншого боку, праця Б. Зека займає важливе місце у популяризації регіональної історії, вивченні її невідомих сторінок, зокрема історії Волині. Територія Волинського регіону ще з часів Першої світової війни й Української революції була місцем військово-політичного протистояння у боротьбі за українську державність. Не стояли волиняни осторонь національно-визвольного руху й пізніше. Напередодні й під час Другої світової війни територія Волині стала місцем базування «Поліської Січі», утворення Української повстанської армії, існування Колківської республіки. Із Волинню пов'язане життя й певний період громадської діяльності О. Штуля. Народившись у 1917 р. в с. Лопатичі (тепер Олевського району Житомирської області), О. Штуль після здобуття освіти неодноразово гостював у батьків у с. Залісі (тепер Ратнівського району Волинської області), де його батько, священник о. Данило Штуль, проживав від 1938 р.

Автор рецензованої праці поставив перед собою досить складне завдання – створити суспільно-політичний портрет О. Штуля, ґрунтуючись на визначальних віхах його біографії. Учителі героя – Р. Смаль-Стоцький, О. Ольжич, О. Теліга, Є. Маланок – сформували його національний світогляд у студентські роки, залучивши до роботи в Українській студентській громаді у Варшаві. Керуючись спогадами Б. Вітошинського, М. Скорупського, В. Яніва, С. Кротюка, У. Самчука й інших, дослідник скрупульозно відтворив процес національного мужніння свого героя. Зазначимо, що частина використаних спогадів невідома вітчизняним дослідникам, частина ще належно не проаналізована.

Саме у середовищі національної еліти під впливом О. Ольжича та його керівництвом сформувався світогляд молодого О. Штуля. Наслідком національного зростання світогляду О. Штуля став його свідомий вибір – робота у культурній референтурі Проводу українських націоналістів, вступ до ОУН.

У розділі «У вихорі війни» автор розвідки відтворив етапи діяльності свого героя під час Другої світової війни. У цю пору тісно переплітаються військово-політична й журналістська робота О. Штуля. Так, він допомагає Т. Боровцю домовитися з Проводом ОУН(м) про старшинські кадри для «Поліської Січі», входить до складу Волинського інспекторату ОУН(м), бере участь у вишколі майбутніх повстанців на території Волині, дописує до київського «Українського слова».

Не залишилося поза увагою автора книги перебування О. Штуля у штабі «Поліської Січі», куди його скерував полковник А. Мельник у ранзі сотника під псевдом О. Жданович. Показано роль військово-політичного діяча ОУН(м) у протистоянні відділів отамана Т. Бульби-Боровця загонам УПА під зверхністю ОУН(б), його оцінки братовбивчої різни між проводами українського національно-визвольного руху, переговорного процесу УНРА з німцями, ув'язнення у таборі Заксенхаузен.

Розділ «Редактор і політик української діаспори» охоплює події повоєнного життя й діяльності О. Штуля – перебування у таборах для переміщених осіб у Німеччині, поневірвання в пошуках роботи, редагування тижневика «Українське слово», участь у громадсько-культурному житті української діаспори у Франції. Дослідник звертає увагу і на риси характеру свого героя. Послугуючись спогадами сучасників, він зазначає, що «редактор Штуль приємно впливав на піднесення настрою своїх співробітників, ... без його моральної підтримки праця була б надто сумною».

Щодо політичної діяльності О. Штуля, то автор книги досліджує його участь у підготовці Великого збору українських націоналістів, членство у Проводі українських націоналістів, допомогу голові ПУН А. Мельнику в керівництві організацією. Ставши головою Проводу ОУН(м), О. Штуль здійснював активну організаційну, політичну, церковно-релігійну діяльність. Його роль і значення в українському русі за кордоном визначають рішення V–VIII ВЗУН (1964–1974 рр.), якими О. Штуль переобирався на посаду голови ПУН.

Структурно робота Б. Зека побудована за хронологічним принципом, у ній гармонійно поєднано віхи життя О. Штуля й сторінки його громадсько-політичної та редакційно-журналістської діяльності. Дослідник зробить висновок, що «Олег Штуль, будучи далекоглядним і поміркованим політиком, упродовж свого життя намагався згуртувати українські сили».

До честі автора, йому вдалося створити образ борця за відновлення української державності з ілюстрацією його буденного життя. Підтвердженням цієї тези є вміщений у додатках лист-заповіт О. Штуля «До друзів», у якому той не лише дає оцінку українському політичному рухові, своїй діяльності й настанови друзям, а й відверто говорить про дружину й дітей, їхню підтримку у своїй роботі. Читач побачить політичного діяча, який сповідував вірність національним інтересам, повністю віддавався громадсько-політичній діяльності, не дбаючи про особистий матеріальний достаток і комфорт.

Дослідникові громадсько-політичного шляху О. Штуля вдалося повернути українському читачеві ще одне прізвисько борця за волю України. Світлини й додатки, вміщені в роботі, посилюють загальне позитивне враження від прочитаного. Укладений покажчик полегшує пошук необхідного матеріалу на сторінках книги, дає змогу зорієнтуватися у специфіці роботи.

Насамкінець зазначимо, що, на нашу думку, з'явилася ще одна вдала розвідка біографічного характеру, автор якої переконливо ствердив: така особа, як Олег Штуль заслуговує визнання. Сподіваємося, що книга волинського дослідника Богдана Зека «Олег Штуль у боротьбі за Україну» знайде свого читача.